

Junas Hasen Kemiri

OKO CRVENO

Prevela
Slavica Agatonović

ODISEJA
Beograd, 2010.

Napomena prevodioca

Roman *Oko crveno* napisan je na iskvarenom švedskom jeziku u kome su arapski i švedski sleng pomešani s izmišljenim rečima pripovedača Halima, petnaestogodišnjeg dečaka arapskog porekla koji odrasta u Švedskoj.

Kako arapskih imigranata u Srbiji nema, osobeni Halimov jezik je prenošenjem u kontekst srpskog jezika bitno izmenjen. Jezik prevoda je mešavina ovdašnjeg slenga, kovanica, kolo-kvijalnih izraza, tipičnih grešaka koje stranci prave i fonetskog načina pisanja (tj. onako kako se čuje, pa makar to značilo spajanje dve reči ili pisanje glasovnih promena tamo gde ih ne bi trebalo biti).

Dijalozi na arapskom između Halima, njegovog oca i njihovog prijatelja Nurdina, kao i švedski koji Halim i drugi likove govore u školi, pisani su na književnom švedskom jeziku, pa su tako i prevedeni. Onih nekoliko mesta na kojima Halimov otac progovara na švedskom, budući da ga loše govori, prošarani su u prevodu greškama koje prave stranci kad govore srpski.

Prevodilac duhuje veliku zahvalnost Predragu Dragosavcu za strpljenje i duhovite sugestije prilikom „razigravanja” prevoda u poslednjem čitanju i Vesni Tašić za pomoć u transkripciji i tumačenju arapskih reči u tekstu.

Hvala G i H

Budi zadovoljan onim što ti život pruža,
jer medveđe usluge nikog neće usrećiti.

Danas je bio poslednji dan letnjeg raspusta, pa sam poma-
go ćaletu u radnji. Prvo smo napunili izlog i lepili markice sa
snižanim cenama i onдах raspakivali novu robu. U magacinu
je bio totalni raspad, a po ćoškovima na tone prašine i pau-
ćine. Pomogo sam da se to raskrći i našo kesu starih termosа
s nindža-kornjaćama i kutiju pincetla i makazica za nokte.
Našo sam i brdo zgužvanih kutija sprskalicama i, zatrpan
raznim džidžabidžama, stari vatrogasni kamion koji sam dav-
no osvojio na školskoj lutriji (možda u petomšestom razre-
du). Ćale je stavio termos i vatrogasni kamion u izlog i okaćio
nekolko snupi-portkli. Reko sam da je pretrpano, al ćale je
reko da je važno da se sve vidi spolja. Onдах me zamolio da
ispišem tekst na kartonskoj reklami.

Baš smo jutros našli krađeni bajs ispred ulaza. Bio je kef¹
baćen u žbun, gume su bile probušene i neko mu je skino i
pedale. Ćaletu je sinula genijalna ideja da možemo da ga
koristimo ko reklamu. Stavili smo krš ispred radnje srekla-
mom na kojoj sam napiso: „Imamo SVE!” (Ćale je biro reći.)
Nacrto sam i strelicu da bi se ukapiralo da se odnosi na našu
radnju. Mazno sam flomaster i gurno ga u džep, jel rezervna
olovka uvek dobro dođe.

¹ Kef – (arap.) udarac rukom; u švedskom omladinskom slengu nešto loše, glupo, trulo (prim. prev.)

Kasnije je svratio Nurdin. Na starim dečjim kolicima gurao je pokemon-mašinu i srećan zakuco na vrata. Mašina se pokvarila još u maju, pa je žuti Pokemon sedeo nepokretan iza stakla, a plastična lopta nije izlazila iako trpaš pare. Nurdin je obećao da će da je popravi, a ondah je celog leta govorio: „Još malo sam gotov, prekosutra, sledeće nedelje, još malo...” A mašina je samo stajala u Nurdinovoj sobi i skupljala prašinu.

Kad je čale otvorio vrata, morali smo da poguramo kolica preko praga, jer je mašina teška do jaja. Nurdin je podmazao sve delove i očetko žuto krzno. Mašina je izgledala skoro ko nova (osim ogrebotina na staklu).

„I?”, viknuo je Nurdin veselo. „Šta sad kažete?”

„Veruješ li u kamen, isceliće te”, promrmljao je čale zadovoljno.

Pokemon se ljuljao napred-nazad kao nekad i pravio onaj zvuk. Kad je čale ubacio petaka čulo se zzzzzz i plastična kugla je isfurala. Čale je Nurdinu dao dvesta kruna i nindža-termos da mu se zahvali.

Popodne sam reko da treba da skoknem do grada da kupim knjige za školu. Ondah sam seo na metro za predgrađe Šerholmen. Nedelja je bila sunčana i na trgu je bio neviđen krkljanac. Dalanda je sedela na svojoj klupi i škiljila očima. Čim sam je vido, obuzela me radost. Pored sebe je imala kese s povrćem, al ih je spustila čim me ugledala. Ispružila se da me zagrli i poljubila me tri puta u obraz. Ondah se opet naslonila i držala me za ruku.

Čutali smo dok su prodavci voća vikali „jeftine banane” i „krastavac skoro džabe”. Za to vreme, tu u blizini, crnci su udarali po afričkom bubnju, a golubovi su kružili oko klupe. Nadali su se da će biti još hleba. Možda ti je čudno što se ne stidim da sedim na klupi i pričam s matorom ženom. Možda sam se stvarno tako i osećo prvi put kad sam pričo s Dalan-

dom. Ali, i ti bi se odmah pokajao, čim bi osetio njenu moć. Dalanda zna sve o istoriji Arapa i ispričala mi je da imamo najbolje filozofe, najpametnije matematičare i najsurovije ratnike. Rekla mi i da mi Arapi nismo ko ostali Dođoši, nego da smo civilizovaniji. Svaki put kad mi to kaže, po leđima mi krenu ledeni žmarci.

Danas je Dalanda počela da priča o gomili arapskih pisaca, o likovima ko što su Hasan Kanafani², Fathi Hanem³ i Nagib Mahfuz⁴, koji je dobio švedsku Nobelovu nagradu. Rekla mi i da je svaki Jevrejin koji ume da piše preveden na švedski, al retko koji Arapin. Plus da ima neki Jevrejin koji je ispljuvo Kuran i da njegove knjige svuda mogu da se nađu na švedskom.

„Mi smo izmislili slova, valjda ti je otac to ispričao? Kada su stari Egipćani pisali na papirusu, svi Evropljani su živeli varvarski, kao životinje.”

„Znači, svi su u stvari nas kopirali?”

„Mm, moglo bi se tako reći. Ali, svi ti stari spisi su sačuvani, sa istom porukom kao kad su napisani. Spisi nisu kao ljudi koji se menjaju i zaboravljaju. Zato sam ti... kupila ovu malu...”

Iz tašne je izvukla debelu svesku sa tvrdim crvenim korica-ma. Na crvenom je bila masa zlatnih šara i, pored ostalog, vido sam polumesec i zvezdu kako se presijavaju kao sunce.

² **Hasan Kanafani** (1936–1972) – palestinski novinar i pisac. Njegov prvi i najpoznatiji roman *Ljudi na suncu* (1963) preveden je na brojne jezike. Kanafani je ubijen u akciji izraelskog Mosada, koji mu je podmetnuo bombu u automobil. Dan njegovog rođenja, 9. april, Palestinci slave kao nacionalni praznik. Njegova žena, Dankinja, ostala je s njihovom dvoje dece da živi u Bejrutu, gde je uključena u rad Kulturne fondacije Hasana Kanafanija (prim. prev.)

³ **Fathi Hanem** (1924–1999) – egipatski novinar i pisac. Pisao je o ljudima i gradskom životu svog rodnog Kaira. Bavio se pitanjima terorizma, fundamentalizma, nasilja, moći, žrtava... Uspeo je da te osetljive teme pretoči u visoku književnost (prim. prev.)

⁴ **Nagib Mahfuz** (1911–) – jedan je od najistaknutijih pisaca savremene arapske književnosti. Rođen je u Kairu. Napisao je više od 30 romana i mnogo kratkih priča. Dobio je Nobelovu nagradu za književnost 1988. (prim. prev.)

„Evo, ovo je za tebe... Ako je koristiš na pravi način, ne moraš da brineš da ćeš da izgubiš pamćenje i postaneš kao moj muž, crko dabogda.”

Klimno sam ozbiljno i uzo knjigu. Čim sam ugledo prazne stranice, osetio sam kako Snaga struji vrhovima mojih prstiju.

„Daću ti je samo ako obećaš da ćeš nastaviti vredno da učiš. Za uzvrat obećavam da ćeš jednog dana u ovoj svesci umeti da pišeš na arapskom. Važi?”

„Naravno. Vala⁵.”

Dalanda me pomazila po glavi i osmehnula se, pokazavši svoje smeđe zube.

„Ti si moj sanjar. Znaš šta kažu u Egiptu: Čovek bez jezika je kao...”

„...kao kamila bez grbe – bezvredan.”

Dalanda je zadovoljno klimnula glavom.

„Tako je. Znam da ćeš uz pomoć Alaha uskoro umeti da pišeš na arapskom isto tako dobro kao što govoriš. Inšalah⁶!”

I ja sam reko Inšalah i čežnjivo pomislio na časove kod Safe. Dalanda me ponosno gledala. Ostatak vremena smo ogovarali ljude iz kraja. Dalanda je ispričala da se Huan vratio od oca u Čileu i da je Alonso, izgleda, dobio poso u šlep-službi. Ondah je rekla da je malo brine što se još Bosanaca uselilo u naš stari ulaz.

„Jugosloveni su me uvek nervirali”, objasnila je. „Uvek kažem da treba dvaput razmisliti pre nego što poveruješ narodu koji započne rat i siluje komšije.”

Klimnuo sam da pokažem da se slažem. Kad smo se zagrlili na rastanku, osetio sam miris njenog vela i tetovaže kanom i odjednom su me neka sećanja pecnula, a ondah je sve opet postalo normalno.

⁵ Vala – (arap.) kunem se (prim. prev.)

⁶ Inšalah – (arap.) ako bog da (prim. prev.)

Uveče sam dugo sedeo u sobi i razmišljao šta da pišem. Prvo sam pokušao da smislim priču o narkomanu s Ploče⁷ koji dobija lošu gudru od jugomafije i ondah ide po oružje da se sveti. Ali, odustao sam ote ideje, jer šta ja znam o životu đankoza i lošoj gudri? Plus nikad nisam pucao iz pravog Gloka. Zato sam iscepio stranicu i pokušao da pišem o tome što se danas desilo. Mora da bude stvarno. Znam da Nagib Mahfuz nikad ne bi pisao o drugima, već samo o sebi i svom životu.

⁷ **Plattan** – (šved.) naziv u švedskom žargonu za trg Sergelstorg u centru Stokholma (prim. prev.)

Danas sam na putu do škole osetio da se nešto promenilo. Popeo sam se uz stepenice koje uvek bazde na cugerašku pišačku, prešao most preko Longholmsgatana i video kako se gore na brežuljku škola uzdiže ko tvrđava. Sve vreme sam u glavi slušao Dalandu, ko radio. Podsećala me da nisam dripac nego potomak Hanibala⁸ koji je izjebo Rimljane uz pomoć slonova i al-Kvarizmija⁹ koji je dao ime algebri. U stvari, tako je otkako sam prvi put pričio s Dalandom, al sad je jače nego ikad.

U školi su svi blejali kod ormarića i čekali Karin. Kristofer je sedeo na prozoru i pokušavo da oduševi ribe podrigivanjem. Ondah je Jesiki pokazo ogrebotinu s letovanja, kad je pao s motora. Niko ga, naravno, nije jebo pet posto i ondah je Ana ispričala da je bila na Kubi i posle renovirala vikendicu u Sandhamnu. Ondah su svi počeli da pričaju o letnjem raspustu, tako da sam otišao do kancelarije pedagoga i na oglasnoj tabli čitao reklame za srednje škole. Čuo sam pling iza leđa i iz nastavničkog lifta izašao je Kure s škripavim kolicima ispred sebe. Učinilo mi se da je veći nego inače i da takav,

⁸ **Hanibal** (247–182 p.n.e.) – jedan od najvećih vojskovođa svih vremena. Predvodio je Kartaginu u ratovima protiv mnogo nadmoćnijih Rimljana. Najčuvenija je njegova bitka tokom Drugog punskog rata (218–201), kada je nadmudrio Rimljane prešavši Alpe i iznenadivši ih s leđa (prim. prev.)

⁹ **Al-Kvarizmi** (790–840) – čuveni matematičar. Napisao je prvu knjigu o algebri i po nazivu tog dela algebra je i dobila ime (prim. prev.)

veliki, okrugao i crn, liči na ogromnu loptu za kuglanje. Često misle da su svi iz Eritreje mršavi i krakati, ali, kunem se, mora da Kure ima preko 120, možda čak i 140 kila. (To je zbog toga što je ovde došlo još ko mali i otad se natovio.) Iznad slušnog aparata uglavio je zeleni flomaster u kovrdže i, mada sam mu prošlog proleća više puta pomago, sad me se izgleda i ne seća. Nekoliko sekundi je samo bleno u moju ruku dok mu se oči nisu fokusirale i osmeh sinuo.

„Vidi ti njega, vratio si se... vratio si se u školu... pa to je baš lepo, mislim, lepo što si opet tu... u školi, lepo...”

„Hvala, družo. Vidimo se.”

Moro sam da cimmem da bih otrgo ruku, jer je Kure ispod brda sala imo tonu mišića. A i naučio sam da mora da se pali čim Kure počne da tiltuje.

Kad sam se vratio pred učionicu, Karin je dolazila iz zbornice s Aleksom. Otključala je i sve nas pozdravila, a Aleks se odšunjao u ćošak i glumio nadzornika. Danas mu ga je baš dao s hoperskim fazonom: imo je džakaste fubu farmerke i novi ljubičasti dres Lejkersa.

Ostatak dana bio je žešći smor. Švedski i istorija i kilo novih knjiga. Za klopju je bila gulaš čorba i mogla su da se uzmu samo dva parčeta mekog hleba. Zabo sam oko pet kriški, a da me Aleks nije provalio. One koje nisam mogo da pojedem, namazo sam puterom i zalepio ispod stola. Popodne smo imali hemiju kod Anite i ondah likovno s novim nastavnikom koji je imo sjaj za usne i izgledo ko derpe. Završili smo ranije, jer je bilo žešće sparno, a sistem za ventilaciju ne dihtuje kako treba.

Uveče smo ja i ćale pozvali Nurdina na večeru. Trenutno igraju šah u kuhinji. Pre toga sam ja igro s ćaletom, a Nurdin je opro sudove da se zahvali za ćaletov čakčuka¹⁰. Ćaleta je

¹⁰ Čakčuka – začinjeno jelo iz Tunisa, sprema se od povrća i jaja (prim. prev.)

bolela glava pošto je ceo dan šljako ko konj i zato je napravio pauzu u partiji da bi ubacio šumeću tabletu u čašu vode. Nurdin je zamahnuo glavom ko da će da zvekne čelom u kuhinjski orman, al se u poslednji čas zaustavio i lupio nogom o pod:

„Glavobolja – ponekada dođe iznenada!”

Do jaja je skino reklamu i cereko se u kuhinji. Čale se nasmešio umesto odgovora. Kaže da se Nurdin uvek tako glasno smeje, jer su ih tako naučili u pozorišnoj školi, a posle je teško odvići se od toga. Ali, ja mislim da se on glasno smeje samo da bi ga svi čuli, da bi bio u centru pažnje i da bi svi znali da je tu. Ponekad mi ide na živce što stalno visi kod nas otkako smo se preselili. Naravno, kapiram da ga samački hotel smara, al mora već jednom da se dovede u red, a ne samo da visi ovde ili u kafiću.

Čale se vratio partiji šaha s čašom šumeće vode, koju je promešao kažiprstom. Popio je naiskap i napao lovcem. Nurdin je ostavio sudove i počeo da glumi Balua na švedskom:

„Joj, joj, sad, Halime, sad je čas: Snimi sad čaleta...”

Čaletov lovac me je zateko spuštenih gaća – leva strana se otvorila i kraljica je stajala sama. Čale nije imo nikakav izraz na licu, al je ipak trebalo da ukapiram da nešto kuva pošto je Nurdin i dalje napeto snimao tablu.

Možda ti je čudno što Nurdin glumi Balua, al već ga je glumio u pozorištu Vorteatern kod Hornstula. To je bilo davno, možda pre dve godine, kad je Samir upozno čaleta s Nurdinom. Predstava je bila za decu iz vrtića, al smo ja i čale ipak išli da je gledamo. Nurdin je imo sivu šminku, brkove i kostim koji ga je činio debelim, tako da je izgledao ko pravi medved. Savršeno je imitirao film. Dok je slagao vočke na ruci i igro s kraljem majmuna, deca su se smejala ko luda.

Upao sam u čaletovu zamku i topom uzo njegovu kraljicu. Čim je kraljica uletela u kutiju od maslinovog drveta, vido

sam da ćaletove usne podrhtavaju od zadovoljstva. Nurdin se vratio pranju sudova i pevo:

„Budi zadovoljan onim što ti život pruža, jer medveđe usluge nikog neće usrećiti...”

Odmah sam shvatio da sam puko. Ćale je napo konjem, a ja sam trapavo pokušao da se odbranim drugim topom. Ali, kralj je upao u zasedu i posle tri poteza bio sam pečen. Ćale se zadovoljno zavalio na škripavoj kuhinjskoj stolici i kvrcno vratom. Nurdin je svečano, na arapskom vikno:

„Osmane, moraš da naučiš sina da kraljica nije sve...”

Mora da je odmah ukapiro šta je reko i reči su lebdele u kuhinji ko trunčice prašine. Ćale se u trenutku uozbiljio i atmosfera se promenila. Trebalo je dosta vremena da se sve vrati u normalu. Baš sad čujem kako Nurdin glasno psuje u kuhinji, jer uvek gubi od ćaleta. Sad više ne znam šta da pišem, tako da ovde prekidam.